

BAHÇEMİZ DÜZEN İSTİYOR

Bir bahçeye sahip olabilmek çoğumuzun hayalinde var. Bunun için bir kooperatife girip hayalimizi diker, sonra da büyümesini bekleriz. Yıllar geçer ve sonunda 50-100 metrekarelik bir toprak parçasına, içindeki mütevazî eviyle sahip oluruz. Şimdi sıra bu toprak parçasını işlemeye, yılların hayali olan bahçeyi yaratmaya gelmiştir. Her yeri çimenlik, çiçeklerle dolu, birkaç meyve ağacı olan bir bahçe. Bu yazı, bahçe tutkunlarına, hayallerini gerçeğe dönüştürenlere bizden bir armağan olsun.

Bahçe tasarımında yapacağımız ilk iş, bahçemizi ve yakın çevresini analiz etmek. Bu analiz için de öncelikle birtakım sorulara yanıt aramamız gerekiyor. Örneğin, bahçenin yakın çevresinde nerede manzara, nerede çirkin görüntü var, çevrede hoşagitmeyen bir koku kaynağı var mı, bina rüzgârı hangi yönden alıyor, güneş alan ve almayan kısımlar neresi, bahçeye hakim olan manzaranın yönü ne? Arzinin genel yapısı ne; örneğin eğimli mi? Toprak yapısı nasıl? Su kaynaklarımız neler, drenajı nasıl? Bu türden soruları sorgulayıp yanıtladıktan sonra, mekan düzenlemesi yapacağız. Yani, şurası sebze bahçesi ola-

cak, şurası meyvelik olacak, bahçenin şu köşesi ağaçlandırılarak kapatılacak, şurada da mevsimlik çiçekler yer alacak, şu kısım oturma mekanı ve mangal yeri olacak gibisinden bir düzenle-

me. Ardından da mekan tasarımı yapacağız. Yani bahçemizde kullanacağımız mekanların, yürüme yollarının, teras, pergola ve havuz gibi yapısal elemanların konum ve formlarıyla birlikte, nerelerde hangi bitkileri kullanacağımızın tasarımı bu. Bu konunun uzmanları mekan tasarımında kullanacağımız bitkilere 'tasarım bitkileri' adını vermişler. Bu bitkiler, hava kirliliğini önleme, gürültüyü maskeleye, rüzgâr, toz ve gaz etkilerini azaltma, kent formuna dinamik etki verme, ulaşım akslarını, iklim koşullarını iyileştirme gibi yönleri ve estetik etkileriyle, kent ve kırsal çevreye önemli katkılar sağlayan bitkilermiş.

Biz de, bahçemizde bu tasarım bitkilerinden hangileri yer alacak, o bitkileri binanın hangi kısımlarında kullanmak gerekecek gibi soruların yanıtlarını arayacağız. İşte bütün bu soruları bir plan üzerinde ele aldığımızda bahçemizi analiz etmiş, teknik söylemlerle “survey” yapmış olacağız. Bundan sonrası işin yorucu ama en heyecan veren kısmı olacak. Bahçemizi ortaya çıkaracağız. Bu konuda bahçenin büyüklüğüne bağlı olarak ya tek başımıza ya ailemizle birlikte ya da kuracağımız bir ekiple uygulamayı gerçekleştirebiliriz. Ancak bütün bu çalışmaları yapıp bahçeyi ortaya çıkarmak, önümüzdeki yıllarda bahçemizde artık herhangi bir düzen yapmayacağımız anlamına gelmiyor. Bahçemizi her bahar ve yaz aylarında elden geçirmek, eksiklerini ve beklentilerini karşılamak artık hayatımızın bir parçası olacak.

İlk İş Toprağı İşlemek

Bahçemiz için yaptığımız analizi uygulamaya başlarken, ilk önce bahçenin toprağını düzene sokmak gerekiyor. Çünkü bahçenin en önemli unsurlarından olan bitkiler gelişebilmek için yumuşak, havalanmış toprağa gereksinim duyuyorlar. Oysa bizim bahçemizdeki toprak alt toprak, yani kazı, dolgu gibi parçalar içermekte, inşaat artıklarıyla dolu. Toprak toprak değil, belli bir derinliğe uzanan sert bir tabaka gibi, sıkışmış. Bu nedenle ilk kez bahçe kurarken, öncelikle toprak yüzeyini, belli bir eğim verecek biçimde düzeltmemiz (tesviye) gerekiyor. Yani bahçeye ekip dikeceğimiz bütün bitkilerin besin maddelerinden, sudan eşit olarak yararlanması için iyi bir tesviye, öncelikle de kaba tesviyesinin yapılması önemli.

Drenaj, toprakta kültür bitkilerinin yetişmelerine zararlı olan fazla suların ya da bataklıkların drenler açılarak akıtılması ve kurutulması anlamına geliyor. Yani drenaj bahçe düzenlemesinde önemli bir unsur. Bitkileri dikmeden önce dikkat etmemiz gereken bir öğe. Eğer bahçemizde toprağın altında bir kil tabakası ya da geçirimsiz bir tabaka gibi sert bir toprak tabakası varsa, sulama suları ya da yağışlardan sonra sular bu tabaka etrafında birikir ve bu

durum bitkilerin köklerinin zarar görmesine yol açar. Ayrıca, su eğer sulamadan sonra toprak üzerinde kalıyorsa sürekli nemli bir ortam olur. İşte bu nedenlerle bahçenin drenajı çok önemli. Bu işlemlerin ardından da toprağın yapısını analiz ettirmemiz gerek. Analiz sonunda toprak içerisindeki bitkiye yararlı bitki besin maddeleri, potasyum, fosfor ve kireç miktarları saptanıyor. Bu konuda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın ilgili biriminden ya da ziraat fakültelerinin toprak bölümlerinden yardım alabiliriz. Bu analiz sonrasında toprağımıza uygun bitkileri seçmek de çok kolay olacak. Analiz için toprak örneği alınırken dikkat edeceğimiz bazı noktalar var. Örneğin, bahçemizde kullanmayı planladığımız bitki tipine uygun yöntemle örnek almalıyız. Tek ya da çok yıllık otsu bitkilerde toprağın yaklaşık 20 cm derininden örnek alınırken, çalı ya da ağaç türleri için toprağın derinlemesine örneklenmesi gerekiyor. Yani toprak örneğinin, 20-40-60 cm gibi farklı derinliklerden alınması gerekiyor. Toprak örneği alınırken de, toprak yüzeyini iyice temizleyeceğiz. Sonra kürek, gerekli olan derinliğe kadar batırılacak. İlk alınan

toprak bir kenara alındıktan sonra ikinci alınan toprak örneğini temiz bir leğene boşaltacağız. Sonra bahçede zik-zaklar çizerek toprak biriktireceğiz. Sıra, bu toprakları birbiriyle karıştırılıp torbalanmasında. Alınan toprak örneğinin de 1 kg'dan az olmamasına dikkat edeceğiz. Bu konuda yapacağımız son iş, bir kağıda ad, soyad, toprak örneğinin nereden alındığı gibi bilgileri yazıp örnek torbasının içine koymak ve analizin yapılacağı yere vermek. Laboratuvardan aldığımız sonuçlar, bahçemizde kullanacağımız gübre cinsi ve miktarı konusunda bize bilgi verecek.

Eğer bahçemiz daha önce işlenmiş bir bahçeyse, bu kez toprağa bir tür bakım yapmamız gerekecek. Çünkü kış geçirmiş toprak, yoğun yağışlar, soğuklar nedeniyle sertleşmiş ve dolayısıyla havasını yitirmiş oluyor. Ona eski havasını kazandırmaksa “belleme” adı verilen işlemle olası. Bel ya da bel küreği adı verilen, ucu kürekten daha sivri ve dik olan bir bahçe aletiyle toprağı belleyeceğiz. Bu da toprağı bir kürek derinliği kadar altüst etmemiz demek. Sonra ortaya çıkan büyük toprak kütlelerini çapayla parçalayıp, tırmıkla kaba tesviyesini yapacağız. Aslında bu işlemler yeni kuracağımız bahçe için de geçerli.

Toprağın belenmesi ve havalandırılmasının ardından, toprakla ilgili yapmamız gereken birkaç işlem daha var: Toprağı azot, fosfor ve potasyum gibi besin maddelerince zenginleştirmek. Bu zenginleştirmeyi de gübrelemeyle sağlayacağız. Zaten yaptırdığımız toprak analiziyle, kullanacağımız gübre miktarı ve cinsi de

ortaya çıkmıştı. Böylece bitkilerimize zehirli etki yapacak miktarda gübre kullanmamız da söz konusu olmayacak. Gübreleme sayesinde toprağımız bitkinin istediği sıcaklıkta olacak, yine gübrenin su tutma özelliği nedeniyle toprak nemli de kalacak. Ayrıca gübrelemeyle, besin maddeleri yönünden zenginleşen topraktan istediği besinleri alabilen bitkiler, sağlıklı görünümüyle hemen dikkat çekecek. Bitkilerin yaprakları daha koyu renkli, renk renk çiçekleri kocaman ve çok olacak. Çimenler de daha gösterişli ve sağlıklı görünecek.

Organik ve kimyasal olmak üzere iki tip gübre var. Kimyasal gübrelerin

Çim alanlarda da, yaz ve bahar aylarında yabancı ot temizliği yapmamız gerekir. Bu temizliği bahçemizin büyüklüğüne göre elle ya da bahçe el aletleriyle yapabiliriz. Çok büyük bahçelerde de çime zarar vermeden yabancı otları öldüren ilaçlar kullanabiliriz. İlaçlamayı, rüzgârsız ve ılık günlerde yapmamız gerekir.

miş gibidir; işte bu nedenle ağaç altlarında da o koşullara dayanıklı çim kullanmamız gerekiyor. Bu konuda da uzman firmalara danışarak bilgilenebiliriz.

Çim karışımlarında metre kareye atılması gereken çim miktarı da belirlenmiş. Bu miktar, kullanılacak karışıma ve çim ekilecek mevsime göre değişmektedir. Çim ekimi için uygun mevsim mayıs ile haziran aylarının ortasındaki bir aylık süre. Daha sonraki sıcak dönemde, yani haziranın ikinci yarısıyla 15 Eylül'e kadar olan dönemde çim ekimi doğru değil. 15 Eylül sonrası ile 15 Ekim arasındaki bir aylık süre de ikinci çim ekim dönemi olarak seçilebilir. Örneğin mayıs ortasında metre kareye 20-30 gr hesaplanmış olsun; sözünü ettiğimiz dönemler dışında çim ekimi yaparsak bu miktarı artırmak zorunda kalırız. 20 gr, 90 gr'a kadar çıkabilir. Bu da gereksiz masraf demek.

Çimenlik oluşturmak için de öncelikle toprağın kaba tesviyesini yapmamız gerekiyor. Sonrasında toprakta oluşan toprak parçalarını, kesekleri kıracağız. Çim tohumları çok küçük olduğu

kullanımı çok kolay; ayrıca daha yoğun olmaları nedeniyle de tercih ediliyorlar. Özellikle bitki kalıntıları, kireç ya da kireçli maddelerle hazırlanan ve azot, fosfat ve potasyumu değişik miktarlarda bulundurabilen kompoze gübreler, bahçemizde kullanacağımız bitkilerin tamamı için büyük kolaylık sağlayacak.

Gübrelemenin, toprağın fiziki ve kimyasal yapısına göre yapılmasının yanı sıra, bitkinin istekleri ve iklim koşullarına uygun olarak da yapılması gerekiyor. Örneğin, doğal gübre kullanıyorsak gübrenin yanmış olması gerekmektedir; çünkü iyi yanmamış gübrenin iç sıcaklığı çok fazla olacağı için atılan bitki tohumlarını yakabilir. Yanmış gübre, bir yıl bekletilmiş ahır gübresi anlamına geliyor. Bekleme süresinde canlılığını yitirdikleri için bu gübrelerin içinde yabancı otların tohumları bulunmuyor; bu da bizim bahçemizde yalnızca istediğimiz bitkilerin olmasını bir ölçüde sağlıyor. Ancak gübre aşırı beklemiş olursa da iyi sonuç vermiyor. Bu konuda özellikle bilmemiz gereken birkaç nokta daha var: Yanmamış gübreler arasında en güçlü olan, kuş gübresidir; bu gübre besin maddeleri açısından oldukça zengin.

için belli derinliğe düşmeli; teorik olarak her tohum, kalınlığının iki katı derinlikte bulunmalı. Daha derine giderse ya geç çıkar ya da çimlenmez; dolayısıyla derinliği sağlayabilmek için ince tesviye yapmak, yani kesekleri kırmak, alt toprak hazırlığını yapmak gerekiyor. Bu sayede sulama sırasında bazı yerlerde suların göllenmesi, bazı yerlerde suyun akıp toprağın yeteri kadar su alması sorununun önüne de geçeceğiz. Sonra silindire toprak üzerinden geçip, toprağın haff sıkışması sağlanacak; ardından da çim karışımı serpmeye yoluyla eşit miktarda atılacak. Çimi ekerken de dikkat etmemiz gereken noktalar var: Ekim sırasında rüzgârlı hava olmayacak; çünkü rüzgâr, çim tohumlarının çok hafif olması nedeniyle dağılmalarına yol açar; ikincisi, günün gölge saatlerinde bu ekimi yapmalıyız, yani sabah ya da akşama yakın saatlerde. Ekimden sonra çim tohumları üzerine elenmiş gübre sermemiz gerekiyor. Gübreyi 1 cm kalınlığında tohumun üzerine attıktan sonra silindire üzerinden geçip, sulayacağız. İlk biçime kadar yaklaşık 1 ay, günde iki kez ve günün serin saatlerinde sulama yapacağız. Daha sonra ilk biçimi yapacağız. İlk biçimde de kesinlikle çim biçme makinesi kullanmayacağız; çünkü bu makine biçerken aynı zamanda çeker; bitkiler kökünden söküleceği için ilk biçimi makas ya da tirpanla yapacağız. İlk biçimden sonra, ayağa kalkan köklerin oturması için hafif silindire bir kez daha üzerinden geçeceğiz. Sonrası mı? Her yer yemyeşil olacak.

Çimenliğimiz...

Bahçemizde çimenlik oluştururken çimi karışım olarak kullanacağız. Bu karışım içinde kullanılan türlerin kendilerine göre birtakım özellikleri var. Örneğin biri, halı gibi bir doku oluşturması nedeniyle karışıma girecek. Diğer çeşit çim, çok hızlı yayılıp alanı kapladığı için; bir diğeri önce çıkıp diğerlerinin çıkmasına destek olduğu için kullanılacak. Hemen belirtelim, eğer bu çimlerden birini alıp kullanırsak; örneğin hemen yayılanı kullanırsak, ilk başta hızla çıkıp yemyeşil bir görüntü vermesiyle hoşumuza gitse de, uzun ömürlü bir çim olmadığı için birkaç yıl içinde ortadan kalkacak. Oysa onun görevi, o karışımdaki diğer türlerin çimlenip alanı kaplamasına destek vermek. Hemen çıkar, gölge oluşturur ve diğer türlerin yeşillenmesine uygun koşulları sağlar. Dikkat edilmesi gereken ikinci nokta da bahçemizin çevresel özellikleri. Örneğin bahçemizde gölgeyse, gölgeye dayanıklı karışım kullanacağız; eğer sürekli güneş alan bir yeri yeşilendireceksek güneşe dayanıklı karışım olacak. Eğer ibrelili bitkiler bahçemizde olacaksa buna uygun karışım alacağız; çünkü ibrelili bitkilerin ibreleri döktüğünde toprağa asidik bir karakter kazandırır. Örneğin, çamların, ladinlerin altında çimler pek gelişmez; genelde bahçenin diğer kısımları çimenlik olur bu ağaçların altı kel kal-

Ancak kuş gübresini özellikle çimlerin tohumlarını kapatmak amacıyla kesinlikle kullanmayalım; çok güçlü olduğu için tohumları yakıyor. At gübresi de bu konuda iyi bir seçim değil. Domuz gübresiye çok ağır kokar. Aslında, yanmamış gübrelerin tümü çok kötü kokuların ortaya çıkmasına yol açar. Yani bahçemizi kurarken doğal gübre kullanacaksak en iyisi, yanmış sığır ya da koyun gübresi. Uzmanlar bu konuda bir öneride de bulunuyorlar: "Bahçenizden her üç yılda bir, üç metre aralıklı noktalarından 5 - 30 cm ve 30 - 50 cm derinliklerinden örnekler alarak, bunlardan 500 gr'lık bir karışım hazırladıktan sonra "toprak-gübre" analiz laboratuvarına verin. Böylece toprağınıza aşırı gübre vermenin önünü tıkayarak çevreci bir davranışta bulunmuş olacaksınız" diyorlar.

Bahçemizdeki toprağın yapısına farklı karışımlar da katabiliriz; örneğin aşırı killi toprakların işleme için torf (turba) ve kum ilavesi yapılması öneriliyor. Ayrıca killi topraklarda yüksek su tutulması nedeniyle bitki köklerinde çürümeler olabiliyor. Bu nedenle bu tür yerlerde kullandığımız gübrenin yanı sıra torf ve kum karışımı öneriliyor. Organik toprak düzenleyicisi

Kurak ekolojik koşullarda, bitkilerin su dışında bakıma da (özellikle yabancı ot kontrolü) gereksinimleri var. Bu nedenle, çiçekli yer örtücüler, bu tür yerlerde yeşil zemin etkisine canlılık katacak bitkiler.

olan torf, köklerin etrafındaki toprağın hava ve nemliliğini düzenleyerek ideal bir büyüme ortamı sağlıyor. Torf, yosun ve diğer bataklık bitkilerinin su altında kalmış, çürümüş ve kalın yataklar meydana getirmiş oluşumları. Azot dışında besin maddelerince fakir olan torfun su tutma kapasitesi çok yüksek ve tuttuğu suyu bitkinin ihtiyacına göre yavaşça bırakıyor. Toprağın yapısını gevşeterek ve havalandırarak bitki köklerinin sağlıklı gelişimini sağlıyor. Kumlu toprakların içine katılarak suyun ve besinlerin tutulmasına yardımcı oluyor. Yüze kazınması, eski bitkisel

örtünün sıyrılması ve yerine yeni kaliteli bahçe toprağı serilmesi de diğer çözümler. Kumlu topraklarda hafif ve geçirimli yapısına rağmen suyu tutmaması nedeniyle sorunlu. Bu tür topraklarda yaşam süren bitkiler, besin maddelerini hızlıca kaybediyorlar. Bu tür topraklar da, gübrenin yanısıra torf ile ve edilerek düzene sokuluyor.

Bitki Seçimi

Bahçemizi kurarken 8 ayrı tipte bitki kullanmamız olası. Yani seçim yapabileceğimiz ağaçlar, ağaççıklar, çalılar,

Doğal Bitkilerimiz

Doğal bitkiler bir bölge içerisinde o bölgeye özgü iklim, toprak, yağış, kuraklık ve don gibi fiziksel ve biyotik özelliklere bağlı olarak evrimleşirler ve o bölgedeki yerel bitki topluluklarında bulunan diğer türlerle karşılıklı etkileşim içerisinde bulunurlar. Doğal bitki örtüsü bir yandan yaşam ortamlarındaki diğer canlı ve cansız unsurlardan etkilenirken diğer yandan onların varlığı ve çeşitliliği açısından en önemli etkenlerden birisini oluşturur. Bu şekilde doğal bitkiler buldukları koşullara kusursuz biçimde uyum göstermelerini sağlayan belirli özelliklere sahip olurlar ve bu özellikleriyle peyzaj düzenleme, koruma ve restorasyon projeleri için son derece önemli seçenekler sağlarlar.

Doğal bitkiler, yerel çevre koşullarına en iyi uyum sağlayan bitki türleridir ve her şeyden önce geniş ekolojik ölçeklerde doğal canlı topluluklarının yaşamına önemli katkılar sağlar. Birçok estetik ve işlevsel özelliklerinin yanısıra toprağın verimliliğine katkıda bulunurlar, erozyonu azaltırlar, yaban yaşamı için besin ve barınak sağlarlar, sağlıklı bir ekosistemin oluşturulmasına ya da onarılmasına katkıda bulunurlar ve genellikle, birçok yabancı yurtlu bitkiye kıyasla yerel çevre koşullarına en iyi şekilde uyum sağlayarak daha az gübre, ilaç gibi kimyasal madde girdisine ve diğer bakım önlemlerine gereksinim gösterirler.

Türkiye oldukça zengin bir bitki çeşitliliğine sahiptir. Avrupa'nın birçok ülkesi yanında, komşusu olan ülkeler arasında da bitki taksonu (türe ait alt gruplar) sayısı açısından en zengin ülkedir. Türkiye'de 8715 türde 10 bin 400 takson yer alırken bu rakam Suriye'de 3500, İran'da 7000, Bulgaristan'da 3300, Almanya'da 2500 ve İngiltere'de 2000'dir. Türkiye endemik bitkiler açısından da dünyanın dikkat çeken ülkelerinden birisidir. 9000 çiçekli bitki türünden yaklaşık 3000 tanesi endemik olup bu sayı, bütün Avrupa ülkelerinin 2500 olan endemik türlerinin sayısından daha fazladır. Böylesine zengin doğal bitki varlığına sahip ülkemizdeki yeşil alan uygulamalarında bu zengin kaynaktan son derece az yararlanıldığı açıkça görülebiliyor. En küçük ev bahçesinden kamu ku-

rumlarının bahçelerine, parklardan yol ve refüj düzenlemelerine kadar tüm yeşil alan uygulamalarında kullanılan bitkilerin çok büyük bir kısmını, ekzotik (yabancı yurtlu) bitki türleri. Bu uygulamalarda kullanılmak amacıyla bitki materyali üreten ve pazarlayan fidanlıklarımızda da, talebe paralel olarak büyük ölçüde ekzotik bitki türlerinin üretim ve satışı yapılmakta, doğal bitki türlerine yönelik uyum ve üretim çalışmalarına, bazı kamuya ait fidanlıklar dışında hemen hemen hiç yer verilmemekte.

Dünyadaki birçok ülkede, doğal bitki türlerinin kullanımına yönelik eğilimler giderek artıyor, hatta yabancı yurtlu bitki girişini sınırlandırarak doğal bitki türlerinin kullanımını teşvik etmek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılıyor ve buna yönelik olarak değişik kademelerde örgütlenmeler oluşturuluyor. Ülkemizdeyse dünyadaki bu gelişmelerin tam aksine, her geçen yıl artan süs bitkileri materyali gereksinimine yönelik talepler ekzotik bitkilerle karşılanıyor, hatta bu bitkilerin birçoğu da ithal yoluyla, çoğunlukla da kontrolsüz olarak, yurtdışından getiriliyor. Ülkemizde konuya yönelik yasal ve yönetsel düzenlemelerdeki eksiklikler, doğal değerlerimizin tanıtım ve korunmasına yönelik araştırma, eğitim ve bilinçlendirmenin yetersizliği, süs bitkilerinin üretim ve pazarlamasında konuya yeterince önem verilmemesi, bu konudaki en temel sorunlar.

Doç. Dr. Mehmet Emin Barış
AÜ Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Böl.

sarılcılar, çiçekler, yerörtücüler, çim ve mozaik bitkileri var. Bu bitkilerin bitkibilimde tanımları da var. Örneğin, kökü, gövdesi, dalları, yaprakları ve tepeli tacı olan ve boyları 5m'den fazla olan, odunsu yapıda ve genelde tek gövdeli bitki, ağaç olarak tanımlanıyor. Yüksekliği 1 - 5 metre arasında olan, yani "bodur" olarak tanımlanan ağaçlara da ağaççık deniyor. Çalılarının da tepeli, gövde, dal, yaprak ve kökleri var, ancak yerden itibaren çok gövdeli olarak gelişiyorlar ve boyları en fazla 2 metre oluyor. Çalılarının dalları birbiri üzerine girmiş biçimde ve dikenli de olabiliyor. Çok yıllık bu bitkilerin melez olan ve renkleriyle hemen göz dolduran tiplerine uzmanlar "köken bitkiler" adını veriyorlar. Duvarlara, kameriyelere, ağaçlara sarılarak büyüyen yıllık ya da çok yıllık bitkilerse tırmanıcılar olarak tanımlanıyor. Yıllık, iki yıllık ve çok yıllık, çeşitli renklerde yaprakları olan, kısa boylu bitkiler de çiçekler. Çiçeklerin çok değişik renkleri ve olağanüstü güzel kokuları da olabiliyor. Gövdeleri ince uzun, bol yapraklı, çiçekli ya da çiçeksiz, sürünücü ya da sarılcı bitkilerse yerörtücüler adını alıyor. Yerörtücüler yıllık, iki yıllık, çok yıllık bitkiler. Genelde buğdaygiller ailesinin bitkisi olan 1-4 cm boylanabilen ve girdiği alana yemyeşil bir görüntü kazandıran bitki de çim. Kaya ve su birimlerini süsleyen, değişik renkte, yumuşak gövdeli, yıllık, çok yıllık bitki türleri de mozaik bitkiler.

Ancak bu bitkileri seçerken bulunulan bölgenin iklimi, arazi yapısı, güneşlenme durumu gibi birtakım özellikleri de dikkate almak gerekiyor. Örneğin, Orta Anadolu nisbi nem oranı oldukça düşük bir bölge. Bu bölgede yaşıyorsanız ve bahçenize Karadeniz Bölgesi'nin ya da daha nemli iklimlere sahip bölgelerin bitkilerini diktiğinizde, başarılı olma şansınız çok az. Burada ya Orta Anadolu Bölgesi bitki örtüsünde-

ki bitkileri ya da o bölgeye benzer iklimlere sahip bölgelerin bitkilerini kullanacaksınız. Karadeniz Bölgesi de nemli bir bölge ve toprak yapısı asidik özelliğe sahip. Orada da Akdeniz Bölgesi'nin bitkilerini kullanamazsınız. Biraz önce verdiğimiz örneği biraz daha açalım: Ankara karasal iklime sahip bir yer. Kışları don olayının çok yoğun yaşandığı bir kentimiz; yazın sıcak ve kurak, nisbi nem oranı çok düşük. Dolayısıyla burada bahçe düzenlemesi sırasında kurakçıl (step) bitkilere yer vermemiz gerekiyor. Yani, iğde, yabani

Türkiye endemik bitkiler açısından da dünyanın dikkat çeken ülkelerinden birisi. Böylesine zengin doğal bitki varlığına sahip ülkemizde bahçelerimizi doğal bitkilerimizle şenlendirmek hiç de zor değil.

iğde, doğal *Berberis* (hanımtuzluğu) türleri, mevsimlik çiçeklerde de *Arabis*, *Alyssum* gibi, bazı karanfil türleri gibi bitkileri kullanabiliriz. Bunlar Ankara koşullarına uyum sağladıkları için, fazla masraf yapmadan düzenlemelerimizi gerçekleştirebileceğimiz bitkiler. Ama elbette bu bitkileri de doğal formlarına uygun olacak yerlere dikmeliyiz. Tamamen güneş altında yetişen bitkiyi, gölgeye dikersek o bitki gelişmesini

gösteremeyecek. Bitkiler, ışık gereksinimlerine göre de farklı özellikler gösteriyor ve ışık bitkileri, gölge bitkileri ve yarı gölge bitkileri olarak gruplanıyorlar. Bu gruplarda yer alan bitki türlerinin de en iyi şekilde yetişebilecekleri optimum ışık dereceleri söz konusu. Bitkinin bu isteği yerine getirilmeyecek olursa, bitki fonksiyonları yavaşlıyor ve uç noktalarda bitkinin ölümü söz konusu oluyor. Sözün özü, bitkinin yaşamını devam ettirebilmesi ve beklediğimiz formu alabilmesi için öncelikle bulunduğumuz bölgenin bitkilerini seçip kullanmamız gerekiyor.

Ev bahçeleri küçük ölçekli bahçeler olduğu için burada yapıyla bitkinin ilişkisini de iyi kurmamız gerekiyor. Örneğin küçük bir ev bahçesine 10 yıl sonra 15 m taç yapacak, 30 metre yükselecek bir bitkiyi dikersek, gelecekte dalları camdan içeri girecek ya da kökleriyle yapıya zarar vermesi gibi birtakım sorunlar yaratacak. Bu durum karşısında da biz ya bu bitkiyi budamak ya da formunu bozmak zorunda kalacağız. Yani bahçemizin büyüklüğüyle orantılı bitkileri seçmek zorundayız; bu bitkiler genelde çok fazla boylanmayan bodur bitkiler ya da çok fazla taç yapmayan bitkiler olacak. Şimdi birçok bitkinin kültür formu da üretildi. Örneğin meşe ağacının doğal formunu kullandığımızda çok geniş taç yapar, bunun fidanlıklarında üretilmiş kültür çeşitlerini kullandığımızda, binaya zarar vermeden, güneşini, ışığını kesmeyecek biçimde bir form oluşturabileceğiz.

Sulamada kullanacağımız su da çok önemli. Bazı bölgelerdeki su, bileşimi dikkate alındığında bahçe sulamada kullanılmaya elverişli olmuyor ya da bitki için zararlı olabilecek maddeleri içeriyor. Bu nedenle kuyu suyu kullanacaksak, kullanımdan önce kesinlikle analizini yaptırmamız gerekiyor. Analiz sonucunda, içme ya da sulamaya elverişliliği konusunda bize bir rapor ve-

rilecek. Eğer bu analiz yapılmazsa ve kullandığımız su sulamaya elverişli değilse bitkilerimiz ya ölür ya da büyük zarar görür. Bu konuda yakın geçmişte yaşanan bir olayı anımsayalım. Ankara Eryaman'da 1. etap uygulamaları sırasında henüz şehir suyu bağlanmadığı için şu anda Gökusu Parkı olarak bildiğimiz parkın içerisindeki göletten alınan su, sulamada kullanıldı; bir süre sonra çimler kırmızı renk almaya, bitkilerin yaprakları kurumaya başladı, bir kısmı da öldü. Araştırıldığında sulamada kullanılan suda bor minerali oranının çok yüksek olduğu saptandı. Aslında bor minerali, bitki gelişimi için önemli 16 temel bitki besininden biri. Toprağın üst tabakalarındaki borun çoğunluğu çürümüş bitki dokularından kaynaklanıyor. Bor, bitkilerde şekerin hormon faaliyeti üzerindeki etkisini, fotosentez miktarını, köklerin büyümesini ve havadan emilen karbon dioksit miktarını artırıyor. Hücre büyümesi ve yapısının korunmasında rol oynayan borun eksikliği, hücre duvarlarını inceltici etki yapıyor. Ancak verdiğimiz örnekte de olduğu gibi, borun çok yüksek derişimde bulunması zehir etkisi yapabiliyor.

Bitki seçiminde evimizin ve bahçemizin bulunduğu yön de çok önemli. "Evin gölgesi ne tarafa düşüyor?" sorusunun yanıtına çok dikkat etmeliyiz. Eğer binanın bir kısmı uzun bir süre gölgede kalıyorsa ya da bir kısmı tamamen güneş altındaysa, bahçenin bu bölümlerine dikilecek bitkilerin bu ölçütlere göre seçilmesi gerekiyor. Ayrıca, rüzgârın yönü de çok önemli. Bazı bitkiler soğuğa çok duyarlı olur. Bu bitkileri soğuğa duyarlı olmayan bitkilerin önüne, rüzgâra ters yönde dikket olursak, soğuğa dayanıklı ve rüzgâra dayanıklı bitkiler set oluşturacak ve duyarlı bitkilerin zarar görmesini engelleyecek. Eğer burası bir sahil bölgesiyse, denize yakınsa, rüzgâra açık olan yerde kullanacağımız bitkiler hem rüzgâra hem de tuza dayanıklı olmalı. Çünkü denizden gelen rüzgâr aynı zamanda tuzu da getirdiği için, bu tür yerlerde tuza dayanıklı bitkileri kullanmak gerekiyor. Zaten sahil bölgelerinde yapılan bitkilendirmenin genelde başarısız olmasının en büyük nedeni de çevre koşullarının dikkate alınmaması. Örneğin toprak yapısı çok kumlu olur, ama burada "gülü seviyo-

rum" yaklaşımıyla gül dikersek, yaşamaz. Çünkü gül, kumlu toprağa uyum sağlamış bir bitki değil. Mutlaka gül dikmek istiyorsak, onun istediği koşulları sağlamak durumundayız. Bahçemize dikiyeğimiz meyve ağaçlarını da doğru seçmek gerekiyor. Örneğin toplu yaşamın olduğu yerlerde dut ağacı dikmek doğru bir seçim değil. Çünkü dut ağacının meyveleri, döküldüğü yerde sinek artışına yol açar, ayrıca yapışkan bir zemin oluşturur. Ama uygun bakımı yaparak bahçemize dikiyeğimiz bir elma ağacı, ufak tefek sorunları olsa da mükemmel bir seçimdir. Doğru bakımla elmada ağ kurdu oluşmasını bile engelleyebiliriz. Yine, meyve ağaçları genelde saçak köklüdür, fazla taç yapmazlar ve ayrıca birçok meyvenin bodur formları da vardır. Bu ağaçları dikerken dikkat edeceğimiz bir nokta da ağaçları yaşam mekanlarının olduğu yerlerden çok, mutfağa yakın ya da evin arka bahçesinde fazla oturulmayan yerlere dikmek. Bu ağaçların, evimize dışarıdan müdahale olmaması için yola çok yakın olmayan kısımlarda bulunması da önemli. Yani yer seçimi konusunda dikkat etmemiz gereken noktalar var. Ama başta da belirttiğimiz gibi yaptığımız ön araştırmayla bütün bu soruları zaten yanıtlamış ve seçimimizi yapmıştık.

Yaz ve bahar ayları, bitkilerin gelişme dönemidir. Bu dönemde bitkiler tomurcuklanırlar. Daha sağlıklı bir tomurcuklanma ve gövde yapısının oluşturulabilmesiyle başarılı budamayla sağlanır. Gelişme dönemi başlamadan, çiçekli bitkiler kuru ve kırık dallardan kurtarılabilir. Solgun bitkiler, gelişme döneminde önce yoğun budamalar sayesinde canlanırlar.

Gülğün Akbaba

Yazının hazırlanmasında bilgilendirmeleriyle destek veren AÜ Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet Emin Barış'a teşekkür ederiz.

Kaynaklar
http://web.deu.edu.tr/erdin/pubs/ekoloji_03.doc
<http://journals.tubitak.gov.tr/agriculture/issues/tar-01-25-4/tar-25-4-5-9909-22.pdf>
<http://www.peyzaj.org/2004/Bitkisel/bakimlar/>
<http://www.strinz.com/family/land1/default.html>